

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**Західноукраїнський національний університет**  
**Юридичний факультет**

**Кафедра адміністративного права та судочинства**

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА**  
**з дисципліни “Актуальні питання адміністративного права та процесу”**  
**на тему:**  
**«Адміністративна відповідальність за порушення правил воєнного стану»**

Студент групи ПРм-11

Галіян Віталій

Керівник: д.ю.н., доц. Гречанюк Р.В.

Національна шкала \_\_\_\_\_

*Кількість балів:* \_\_\_\_\_

*Оцінка:* \_\_\_\_\_

*ECTS* \_\_\_\_\_

Члени комісії:

|          |                        |
|----------|------------------------|
| _____    | _____                  |
| (підпис) | (прізвище та ініціали) |
| _____    | _____                  |
| (підпис) | (прізвище та ініціали) |
| _____    | _____                  |
| (підпис) | (прізвище та ініціали) |

**Тернопіль-2026**

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                                 |           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                                                               | <b>4</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ<br/>ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО<br/>СТАНУ.....</b>                                                | <b>6</b>  |
| 1.1. Поняття та особливості правового режиму воєнного стану як підстави<br>для встановлення адміністративних обмежень.....                                      | 6         |
| 1.2. Юридична природа та функції адміністративної відповідальності за<br>порушення правил воєнного стану.....                                                   | 8         |
| 1.3. Нормативно-правове регулювання відповідальності, за порушення<br>правил воєнного стану співвідношення КУпАП та спеціального<br>законодавства.....          | 10        |
| <b>РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ<br/>ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ<br/>ВОЄННОГО СТАНУ.....</b>                           | <b>13</b> |
| 2.1. Класифікація правопорушень у сфері порушень правил воєнного стану,<br>характеристика об'єктивних ознак, об'єкт та об'єктивна сторона<br>правопорушень..... | 13        |
| 2.2. Суб'єкт та суб'єктивна сторона, особливості притягнення до<br>відповідальності посадових осіб та громадян.....                                             | 15        |
| 2.3. Система адміністративних стягнень за порушення правил воєнного<br>стану.....                                                                               | 17        |
| <b>РОЗДІЛ 3. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ<br/>ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....</b>                                                                                | <b>19</b> |
| 3.1. Суб'єкти, уповноважені на складання протоколів та розгляд справ про<br>порушення правил воєнного стану.....                                                | 19        |
| 3.2. Аналіз судової практики у справах про адміністративні<br>правопорушення в умовах воєнного стану.....                                                       | 21        |

|                                                                                                                                    |           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>3.3. Проблеми розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за схожі діяння, та напрями вдосконалення.....</b> | <b>23</b> |
| <b>ВИСНОВКИ.....</b>                                                                                                               | <b>26</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>                                                                                             | <b>28</b> |

## ВСТУП

**Актуальність теми** полягає в запровадженні та тривалому існуванні режиму воєнного стану, який в Україні викликав нагальну потребу у кардинальній зміні підходів до гарантування громадської безпеки та національної оборони. За цих умов, адміністративна відповідальність постає механізмом державного примусу, що слугує підтриманню правопорядку, дисципліни та забезпеченню виконання зобов'язань, покладених на громадян та суб'єктів господарювання через особливий правовий режим.

Швидка зміна воєнних загроз вимагає оперативного реагування з боку законодавчої влади, що виявляється у численних корективах до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Однак, практичне впровадження цих положень часто наштовхується на труднощі пов'язані з неоднозначним тлумаченням правил, як комендантська година, вимоги щодо світломаскування чи світлової ізоляції, а також процедур взаємодії між цивільним населенням та військовими формуваннями чи територіальними центрами комплектування.

**Об'єктом дослідження**, що розглядається у роботі, є суспільні взаємини у сфері забезпечення правового режиму, встановленого воєнним станом, та процедури притягнення суб'єктів до адміністративної відповідальності за порушення цього режиму.

**Предметом дослідження** виступають адміністративна відповідальність за порушення правил воєнного стану, правові норми адміністративного права, які регулюють питання відповідальності за недотримання правил воєнного стану, відповідна судова практика, а також наукові праці, спрямовані на вдосконалення інструментів адміністративно-правового примусу.

**Головною метою роботи** є вивчення юридичної сутності, правових підстав та процесуальних аспектів застосування адміністративної відповідальності за правопорушення правил воєнного стану, а також формування практичних порад для мінімізації колізій правового регулювання у цій сфері. Для досягнення окресленої мети було визначено наступні завдання.

З'ясувати сутність та особливості правового режиму воєнного стану як основної умови для обмеження певних прав і свобод. Провести аналіз нормативно-правової бази, яка встановлює адміністративну відповідальність у період воєнного стану. Надати детальну характеристику елементів складів правопорушень, пов'язаних із порушенням особливих правил та встановлених обмежень. Дослідити систему адміністративних стягнень та оцінити їхню результативність у поточному контексті. Визначити повноваження органів та осіб, які уповноважені розглядати справи про адміністративні проступки в умовах воєнного стану.

**Методи дослідження.** У процесі роботи застосовано сукупність загальнонаукових та спеціалізованих методів, зокрема, формально-логічний метод для вивчення юридичних складів правопорушень, порівняльно-правовий метод - для зіставлення положень загального та спеціального законодавства, статистичний метод - для аналізу даних судової практики, та системно-структурний метод для класифікації адміністративних правопорушень у контексті воєнного стану.

Структура роботи, курсова робота складається із трьох змістовних розділів, висновків, і списку використаних джерел.

## **РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

### **1.1. Поняття та особливості правового режиму воєнного стану як підстави для встановлення адміністративних обмежень.**

У теперішніх умовах, правовий режим воєнного стану в Україні вийшов за межі лише теоретичного поняття, ставши фактично основою функціонування як суспільства, так і держави задля їх виживання. За своєю суттю, це спеціальний правовий режим, що запроваджується у відповідь на збройну агресію або її загрозу, з головною метою гарантування нацбезпеки та збереження територіальної цілісності. Цей режим слугує законною підставою для тимчасового звуження обсягів конституційних прав і свобод, що диктується нагальною потребою мобілізації всіх державних ресурсів для протистояння агресору. Ключовим документом у цій сфері є Закон України “Про правовий режим воєнного стану”, який визначає воєнний стан як надзвичайне становище, що накладає на громадян додаткові обов’язки та наділяє державні органи розширеними повноваженнями [20].

Конституція України передбачає, що обмеження прав людини в умовах воєнного стану не допускається як довільне рішення, а має ґрунтуватися на засадах законності та обґрунтованої необхідності [6]. Теоретичний та правовий аналіз доводить, що “Основним завданням права під час воєнного стану є забезпечення національної безпеки та захист прав і свобод громадян. Проте, це повинно здійснюватися з дотриманням основних принципів правової держави, включаючи прозорість, законність, пропорційність заходів та гарантії судового захисту прав громадян.” [23, с. 100]. Запроваджені адміністративні обмеження мають унікальний характер, оскільки їхня мета - превенція загроз та забезпечення ефективного управління ресурсами в умовах кризи. Це в свою чергу тягне за собою зміну моделі управління, де командування та військові

адміністративні структури отримують право видавати обов'язкові до виконання розпорядження, що трансформує звичний адміністративний порядок.

Характеристикою воєнного стану як підстави для запровадження обмежень є його всеосяжність. Адміністративні заходи зачіпають свободу пересування через введення комендантської години та особливого режиму перетину кордону, що необхідно для контролю ситуації та недопущення диверсійної діяльності. Крім того, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено, що воєнний стан може передбачати: обмеження свободи пересування; комендантську годину; заборону на проведення масових заходів; примусове відчуження майна; трудову повинність [20]. Подібне втручання у сферу праці та приватної власності, включаючи можливість примусового вилучення майна, розглядається як виняткова міра, яка вимагає неухильного дотримання процедур та подальшого відшкодування завданих збитків.

Слід наголосити, що адміністративні обмеження мають відповідати принципу пропорційності. Відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Сіракузьких принципів, “сфера застосування будь-якого обмеження не може бути трактована таким чином, аби це загрожувало самій сутності певного права” [21]. Це означає, що вжиті заходи мають бути співмірними виявленій загрозі та застосовуватися лише тоді, коли традиційні методи виявилися неспроможними.

Воєнний стан, як правова база для адміністративних обмежень, є інструментом для захисту правопорядку у надзвичайних умовах. Тобто, він створює механізм тимчасової зміни правового становища особистого на користь виживання держави. Специфіка цього режиму полягає у централізації управління та розширенні практик адміністративного примусу, проте, залишаються в межах, встановлених Конституцією та принципами верховенства права. Усвідомлення цієї суті дозволяє

громадянам зрозуміти складність пошуку балансу між інтересами нації та правами людини під час війни.

## **1.2. Юридична природа та функції адміністративної відповідальності за порушення правил воєнного стану.**

Правова сутність адміністративної відповідальності за умов воєнного стану визначається не тільки каральними заходами держави, а й необхідністю суспільства у забезпеченні нацбезпеки та обороноздатності. У цей напружений час право зазнає змін, воно стає ефективним механізмом оборони суверенітету, що повинно гарантувати виконання військового обов'язку та підтримання мобілізаційної готовності. Воєнний стан, як правовий режим, створює обставини, за яких належне виконання встановлених правил, наприклад, щодо військового обліку або переміщення трансформується з питання громадського порядку у запоруку збереження державності та життєздатності нації [20].

Рисою юридичної природи деліктів у сфері воєнної адміністрації є їхня бланкетність. Це означає, що положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема, статті 210 та 210-1 слугують правовою основою, яка наповнюється змістом через посилання на великий обсяг оборонного законодавства та урядових рішень [5]. Тобто, адміністративна каральність стає охоронним інструментом, який забезпечує фактичну реалізацію регулятивних приписів у сфері оборони. Важливим аспектом сучасної відповідальності є її значний штрафний розмір, де розміри санкцій, з точки зору їхнього фінансового тиску на особу, фактично наближаються до кримінально-правового рівня.

Функціональна роль адміністративної відповідальності у надзвичайний час відображає пріоритети оборонного управління, де кожна функція має обґрунтування, центроване на людині. Каральна функція націлена на реалізацію принципу справедливості та невідворотності



покарання за діяння, що послаблюють оборонний потенціал. Зважаючи на високий ступінь суспільної небезпеки таких порушень, значне підвищення штрафів, до 17 000 - 25 500 грн є необхідним заходом держави задля захисту колективного права на безпеку.

Превентивна функція має на меті унеможливлення правової дезорганізації. Загальна превенція досягається через усвідомлення громадянами суворих наслідків порушень, що мотивує до вчасної актуалізації своїх даних у державних реєстрах. Спеціальна превенція звернена безпосередньо до суб'єкта, який вчинив правопорушення, посилені санкції за повторні дії мають унеможливити подальше ігнорування законодавчих вимог.

Право-відновлювальна функція є однією з ключових, притягнення до відповідальності не є кінцевою метою. Сплата штрафу не скасовує основного обов'язку. “Вважаю, що в умовах воєнного стану важливо знайти баланс між забезпеченням національної безпеки та захистом прав і свобод людини” [23, с. 102].

Уваги також заслуговують військово-адміністративні правопорушення, де об'єктом захисту є порядок управління військами та принцип єдиноначальності. Особливість цих норм полягає у можливості застосування таких видів стягнення, як арешт із затриманням на гауптвахті, що зумовлено потребою у негайному відновленні дисципліни в умовах бойових дій.

Попри необхідність рішучих дій, гуманістична природа українського права вимагає підтримання балансу між безпековими потребами та правами особи. Міжнародні нормативи, зокрема Сіракузькі принципи, підкреслюють, що будь-які обмеження в умовах надзвичайного стану мають бути виправданими та адекватними легітимній меті [21]. В українській практиці цей баланс забезпечується через судовий нагляд,

принцип невинуватості залишається непорушним, а будь-які сумніви щодо вини особи необхідно трактувати на її користь.

### **1.3. Нормативно-правове регулювання відповідальності, співвідношення КУпАП та спеціального законодавства.**

Сучасне правове забезпечення адміністративної відповідальності у сфері оборони та мобілізації в Україні постає як складна система, де кожен елемент відіграє роль у підтриманні правопорядку. Тобто система спирається на базові засади Конституції України, що окреслює межі можливого обмеження прав мешканців, і втілюється через узгоджену роботу кодифікованих актів, спеціальних законів та відомчих розпоряджень.

Застосування права тут має відсилковий характер положень Кодексу України про адміністративні правопорушення [5]. Статті 210 та 210-1 КУпАП не містять повного переліку правил, зміст якої надається через звернення до галузевого законодавства. “Для того, щоб розвиток та функціонування цієї системи суспільних відносин в державі відбувалося юридично грамотно, не порушуючи інтереси громадян, на котрих вони поширюють свою дію, держава в особі компетентних органів державної влади здійснює контроль та свій специфічний вплив на суспільні відносини шляхом їх упорядкування” [2, с. 287].

Взаємозв'язок КУпАП зі спеціальними законами ґрунтується на принципі “*lex specialis*”, кодекс надає каральний механізм, тоді як змістове наповнення забезпечують профільні нормативні акти. Закон України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” [19], котрий встановлює загальні умови виконання мобілізаційного обов'язку. Закон України “Про військовий обов'язок і військову службу” [17], що визначає зобов'язання громадян щодо перебування у резерві та проходження навчальних зборів.

Важливою ланкою у розвитку цієї системи стало ухвалення Закону № 3696-IX від 09.05.2024 [18]. Він не лише привів розміри штрафів у відповідність до умов воєнного стану, але й запровадив критично необхідну процесуальну інновацію, можливість винесення постанови без попереднього складання протоколу, якщо правопорушення вчинено у період особливого стану, а особа, будучи належним чином попередженою, не з'явилась за викликом без обґрунтованих причин. Це нововведення, з одного боку, спрощує роботу органів військового управління, але з іншого - накладає на них підвищену відповідальність за доведення факту коректного інформування громадянина.

Конкретизація обов'язків громадян відбувається на рівні підзаконних актів Кабінету Міністрів України, які формують фактичну базу для притягнення до відповідальності. Постанова КМУ № 1487 [12] визначає чіткий регламент ведення військового обліку. Порушення встановлених нею термінів актуалізації особистих даних є типовим прикладом об'єктивної сторони проступку згідно зі ст. 210 КУпАП. Постанова КМУ № 560 [11] регулює порядок призову та вручення повісток. Саме нехтування правилами, виписаними у цій постанові, створює процесуальну підставу для початку провадження за ст. 210-1 КУпАП.

Важливості у 2024-2026 роках набула інтеграція адміністративного провадження із цифровими технологіями. Гуманістичний запобіжник у законодавстві полягає у нормі, згідно з якою адміністративне покарання не застосовується, якщо утримувач реєстру “Оберіг” може отримати необхідні відомості про особу через електронну взаємодію з іншими державними реєстрами. Це мінімізує бюрократичне навантаження на громадянина, перекладаючи обов'язок збору довідок на державу.

У системі правового регулювання простежується чітка межа розмежування з кримінальною відповідальністю. Якщо неявка за

повідками для оновлення даних чи для проходження ВЛК карається згідно з КУпАП [5], то ухилення від безпосереднього призову за бойовою повісткою після визнання особи придатною інтерпретується як кримінальне правопорушення.

## **РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ ВОЄННОГО СТАНУ**

### **2.1. Класифікація правопорушень у сфері воєнного стану, характеристика об'єктивних ознак, об'єкт та об'єктивна сторона правопорушень.**

Структуроване розмежування правопорушень у часи воєнного стану дає змогу виділити три основні площини правового захисту. Насамперед, це охорона військової субординації, що регулюється Главою 13-Б КУпАП [8] і стосується безпосередньо військовослужбовців. Далі, другий аспект стосується забезпечення готовності цивільного населення до мобілізаційних потреб згідно зі статтями 210 та 210-1. Третя ж спрямованість фокусується на дотриманні регуляторних заходів, таких як комендантська година: “Введення комендантської години, яка є часом доби, протягом якого заборонено перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціального дозволу. З одного боку, комендантська година допомагає забезпечити безпеку людей та стримати злочинність. Вона може економити ресурси та знижувати кількість надзвичайних ситуацій” [23, с. 101]. Усі протиправні діяння мають спільний інтерес, який у поточних реаліях набуває суспільного значення, тісно переплітаючись із поняттям національної безпеки. Будь-яка дія, спрямована на порушення встановленого порядку, трактується не просто як невідповідність правилам, а як чинник, що створює реальні перешкоди для спільного виживання та обороноздатності народу [19]. При вивченні зовнішніх проявів цих проступків вирішальне значення має їх формальний характер, склад правопорушення вважається завершеним у момент вчинення дії чи бездіяльності, незалежно від того, чи спричинило це негайні матеріальні збитки.

Зовнішній вигляд цих порушень пов'язаний із відсильним характером правових норм, що змушує правозастосовця обов'язково звертатися до відповідних регулятивних документів, зокрема до Постанов КМУ № 1487 чи № 560, без посилань на них юридична конструкція проступку втрачає свою чіткість [12; 17]. Наприклад, недотримання норм військового обліку за ст. 210 КУпАП здебільшого кваліфікується як триваюче правопорушення, адже особа перебуває у стані постійного невиконання свого обов'язку, доки цей обов'язок не буде виконано де-факто або не буде виявлено уповноваженою установою [28]. Це має важливе значення для визначення термінів притягнення до відповідальності, у воєнний стан вони становлять три місяці від дати виявлення, але з урахуванням граничного терміну у один рік від моменту вчинення [18].

Ще однією тонкістю юридичного аналізу є об'єктивна сторона правопорушень, пов'язаних із комендантською годиною. Оскільки у КУпАП довгий час не було прямої статті щодо цього, судова практика сформувала практику кваліфікації через ст. 185 КУпАП - непокора законному наказу чи вимозі правоохоронця [5]. Однак, для легітимності такої кваліфікації, об'єктивна сторона має включати не лише факт перебування на вулиці, а й активну відмову особи припинити порушення чи надати документи на вимогу патруля [9]. Обставини та часові рамки скоєння діяння, означені як особливий період, функціонують не як другорядні деталі, а як елементи, що формують об'єктивну сторону, кардинально змінюючи жорсткість державного реагування та механізми накладення стягнень порівняно з мирним часом. До того ж, аналіз об'єктивних ознак включає елемент повторності, який свідчить про умисне нехтування особою своїм обов'язком перед державою, створюючи законну підставу для застосування найвищих заходів адміністративного примусу задля збереження правопорядку.

## **2.2. Суб'єкт та суб'єктивна сторона, особливості притягнення до відповідальності посадових осіб та громадян.**

Проведення юридичної експертизи суб'єктивних аспектів правопорушень у період особливого стану дає змогу досягнути механізми втілення державної волі через інститут відповідальності, де суб'єкт практично завжди має специфічний правовий статус.

На відміну від звичайних адміністративних проступків, де порушником може стати будь-яка дієздатна особа, що досягла шістнадцятирічного віку, воєнно-адміністративні провини згідно зі статтею 210 КУпАП [5] чітко окреслюють коло суб'єктів: призовники, військовозобов'язані та резервісти, котрі мають зв'язок із виконанням військового обов'язку.

Водночас, положення статті 210-1 КУпАП [5] демонструють значно ширше охоплення, адже мобілізаційні зобов'язання мають загальнонаціональне значення і поширюються не тільки на пересічних громадян, але й на урядовців органів влади та керівників організацій усіх форм власності.

У наукових колах наголошується, що “на локальному рівні, тобто безпосередньо на підприємствах, установах та організаціях, в межах яких керівники відповідних юридичних осіб видають накази, які при необхідності можуть стосуватися мобілізаційної підготовки та мобілізації та бути обов'язковими до виконання військовозобов'язаними, що працюють у юридичній особі. Сюди також необхідно відносити накази командирів військових частин.” [2, с. 286]. При цьому дозволяється притягувати до відповідальності як безпосередньо керівника, так і особу, відповідальну за кадрове забезпечення, що посилює запобіжний ефект у межах однієї установи.

Суб'єктивна сторона цих діянь відображає внутрішнє ставлення особи до порушеної норми і проявляється у формі вини - умислу або необережності. Оскільки більшість складів правопорушень у цій сфері є формальними, для накладення стягнення юридично достатнім є сам факт нехтування законом, проте для детального аналізу важливо враховувати інтелектуально-вольовий компонент провини. Вина є невід'ємною ознакою делікту, без якої неможливе справедливе та законне застосування санкції. Прямий умисел зазвичай супроводжує свідому відмову від отримання повістки або нез'явлення за викликом, тоді як необережність найчастіше пов'язана з недбалістю у справах оновлення особистих даних чи несвоєчасним відстеженням правових змін. У таких випадках органи, що застосовують право, мусять брати до уваги, чи мала особа реальну змогу виконати свій обов'язок, адже презумпція невинуватості зобов'язує військові управи доводити наявність провини поза будь-якими сумнівами [6].

Поточна зміна правового поля, зокрема через норми Закону № 3696-IX [18], дала змогу виносити рішення про стягнення без оформлення протоколу, що вимагає від ТЦК та СП точності у підтвердженні належного оповіщення.

Однак правова система, незважаючи на об'єктивну складність часу, зберігає свій фокус на людині. Суди активно анулюють штрафи, якщо відомості, які особа не надала особисто, вже були в розпорядженні держави через електронну взаємодію баз даних у системі “Оберіг” [9].

В системі правового регулювання мобілізації, як зазначають В. М. Братковський та О. Б. Чорномаз, важливе місце відводиться Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» [2, с. 289]. Наявність цього законодавчого інструменту сьогодні стає актуальним при направленні на альтернативну службу дедалі частіше береться до уваги



питання віросповідання, що стає важливим запобіжником від надмірного примусового втручання держави у фундаментальні права особи

### **2.3. Система адміністративних стягнень за порушення правил воєнного стану.**

За умов воєнного стану система адміністративних стягнень змінилася, вона стала державним засобом реагування на небезпеки, здатні похитнути національну стійкість. Як уже зазначалося під час розгляду юридичної суті відповідальності, у цей непростий час застосування покарань має одночасно каральну та запобіжну мету, де ключовим пріоритетом є забезпечення неухильного виконання зобов'язань перед силами оборони. Правова конструкція цих заходів зазнала змін після реформ 2024 року, коли держава підвищила ціну нехтування оборонними правилами, приводячи її у відповідність до вимог особливого періоду [18].

Найпоширенішим видом стягнення у цій системі залишається адміністративний штраф. Як вже зазначалоось раніше, згідно з положеннями Закону № 3696-IX, розміри санкцій за статтею 210 КУпАП для пересічних громадян у період дії особливого стану коливаються від від 1 000 до 1 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ще суворішим є підхід до порушень, пов'язаних із мобілізаційним законодавством, за статтею 210-1 КУпАП [5], де для відповідальних осіб підприємств та державних структур встановлено стягнення у межах від 2 000 до 3 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Таке зростання санкцій обґрунтовується принципом пропорційності, “зважаючи на високу суспільну небезпечність ухилення від військового обліку під час війни, міра покарання має бути відчутною, аби виконувати функцію загального застереження” [2, с. 289].

Окрім фінансових стягнень, для окремих категорій осіб, а саме військовослужбовців та резервістів під час проведення зборів, передбачено

такий захід, як арешт із затриманням на гауптвахті. Цей інструмент застосовується у випадках, коли фінансового впливу недостатньо для негайного поновлення військової дисципліни, наприклад, у ситуації непокорі розпорядженню командира [8]. Варто підкреслити, що адміністративна відповідальність у цей період також виконує функцію відновлення правового становища, “сплата призначеного штрафу не знімає з особи її першочергового обов'язку - звернутися до ТЦК та СП або оновити свої облікові дані” [23, с. 104].

Якщо штраф не сплачено протягом 15 днів після винесення рішення, справа передається до органів державної виконавчої служби для примусового стягнення. У такому разі, згідно зі статтею 308 КУпАП [5], сума штрафу збільшується вдвічі, і до неї додаються витрати, пов'язані з виконавчим провадженням. Це створює обставини, за яких ухилення від обов'язку тягне за собою фінансові втрати та автоматичне блокування банківських рахунків правопорушника. Одноосібне право керівників ТЦК вирішувати такі справи та виносити постанови без оформлення протоколу в особливий час значно прискорює державне реагування, проте цей процес має чітко узгоджуватися з підтвердженням належного повідомлення особи про виклик, що залишається ключовим фокусом судового контролю [11].

### **РОЗДІЛ 3. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ**

#### **3.1. Суб'єкти, уповноважені на складання протоколів та розгляд справ про порушення правил воєнного стану.**

Легітимність примусових адміністративних заходів в умовах воєнного стану безпосередньо залежить від їхньої процесуальної реалізації, що слугує проти зловживань влади. У період, коли межа між державною необхідністю та індивідуальними правами стає особливо помітною, чіткий поділ функцій між тими, хто констатує правопорушення, та тими, хто ухвалює рішення про застосування санкцій, гарантує дотримання правових норм. Сучасні зміни, зокрема оцифрування процесів мобілізації, значно прискорили процедури, однак це лише посилює потребу у глибокому вивченні цих механізмів, щоб уникнути ситуації, коли спрощення процедур призводить до знецінення базових прав особи.

Головними суб'єктами, відповідальними за документування порушень у сфері військового обліку та мобілізаційних заходів, є посадові особи територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, які мають відповідні повноваження. Згідно з положеннями статті 255 КУпАП, їхні “обов’язки визначаються внутрішніми розпорядженнями керівництва цих центрів” [5], що забезпечує швидку реакцію на правопорушення на місцях.

Процесуальною інновацією, запровадженою вже раніше згаданим Законом № 3696-IX, стало звільнення ТЦК від зобов’язання складання протоколу у випадках неявки особи за повісткою в особливий період, якщо було підтверджено належне сповіщення [35]. У такому випадку розгляд справи відбувається фактично заочно, базуючись на наявних підтвердженнях, що покладає відповідальність на якість роботи

поштових сервісів та точність документального підтвердження факту повідомлення [11].

Функцію ведення проваджень та винесення рішень виконують безпосередньо керівники ТЦК та СП. Стаття 235 КУпАП надає виключне право саме їм від імені держави накладати стягнення за порушення законодавства про оборону [5]. Такий підхід слідує принципу спеціалізації, керівник військового органу володіє найбільш повною інформацією щодо стану мобілізаційних ресурсів та шкоди, завданої правопорушенням.

Процесуальне законодавство встановлює термін розгляду справи у п'ятнадцять днів, а винесена постанова має бути оголошена негайно. Для того, щоб рішення щодо посадових осіб підприємств набуло юридичної сили, необхідно, щоб копія постанови була вручена особисто під підпис, що є початком для її виконання або оскарження.

Окрему групу суб'єктів складають командири військових формувань та представники військової служби правопорядку. Їм делеговано повноваження фіксувати військові адміністративні правопорушення, передбачені главою 13-Б КУпАП [8]. Особливість цих правопорушень полягає в тому, що якщо застосовується такий вид стягнення, як адміністративний арешт з утриманням на гауптвахті, остаточне рішення може ухвалити лише суд, а командир виконує функцію початкового дисциплінарного оцінювання [1]. Це створює механізм контролю, де військове командування ініціює процес, а судова влада гарантує правомірність обмеження свободи військовослужбовця.

Національна поліція України у цій системі виконує допоміжну, але необхідну роль. Хоча поліцейські не мають права розглядати справи про порушення правил військового обліку, вони уповноважені здійснювати

адміністративне затримання та доставляти осіб до ТЦК, якщо ці особи перебувають у розшуку за відповідні провини [18].

### **3.2. Аналіз судової практики у справах про адміністративні правопорушення в умовах воєнного стану.**

Судова практика у справах, пов'язаних із порушенням положень воєнного стану, останніми роками слугує індикатором того, наскільки дотримуються права людини в умовах посиленої державної опіки.

У юридичних колах усталеною є думка, що “головна функція права у період воєнного стану полягає у забезпеченні національної безпеки та захисті прав та свобод громадян” [23, с. 100]. З огляду на це, суди, розглядаючи оскарження рішень районних територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, прагнуть знайти ту межу, де потреба у підтриманні обороноздатності не призводить до ігнорування належних правових процедур. Більшість колізій виникає не через небажання громадян виконувати свої зобов’язання, а через недоліки у процесі притягнення до відповідальності, юридичною підставою для накладення адміністративного стягнення є наявність у діях чи бездіяльності особи відповідного складу правопорушення. Якщо ж наявність такого складу не доведено або регламент порушено, судова система схиляється до захисту індивіда, відновлюючи справедливість.

Судові рішення, винесені у 2024-2025 роках, підтверджують цю позицію, якщо ТЦК ухвалює постанову за відсутності особи, не маючи документації, що свідчила б про її виклик саме на розгляд справи, а не просто на звірку даних, такі рішення часто визнаються недійсними. Як приклад, у провадженні № 734/3807/23 суд скасував штраф, оскільки в оскаржуваній резолюції не було представлено чітких доказів, які б засвідчили ігнорування вимоги владного органу [15]. Це яскраво ілюструє

критичну важливість документації кожного кроку, зробленого уповноваженим суб'єктом.

Окрім того, судова влада ретельно відстежує дотримання принципу недопустимості зворотної дії закону в часі. Після підвищення штрафів у травні 2025 року спостерігалось зростання випадків накладення нових санкцій за правопорушення, скоєні до початку реформи. Однак у судових актах, у справі 320/28579/24, акцентується увага на положеннях Конституції України, згідно з якими “закон, що обтяжує становище особи, не має зворотної дії у часі” [26]. Якщо неявка мала місце до того, як новий закон набув чинності, застосування штрафу у збільшеному розмірі кваліфікується як неправомірне, оскільки на момент діяння діяли інші нормативи. Такий підхід гарантує прогнозованість правової системи та захищає громадян від надмірного фінансового тягара, накладеного ретроспективно.

Особлива увага у судовій практиці приділяється застосуванню сучасних технологій, таких як реєстр “Оберіг” та мобільний додаток “Резерв+”. Суди нерідко вказують, що лише посилення службових осіб ТЦК на відомості з електронних систем не завжди достатньо для обґрунтування стягнення. Ба більше, якщо особа підтверджує свій статус за допомогою витягу з цифрових сервісів, а уповноважений орган наполягає на протилежному без адекватних доказів, суд частіше стає на бік громадянина.

Гуманістичний аспект судочинства також яскраво виявляється у справах, пов'язаних зі свободою віросповідання. Якщо держава не надає функціонального механізму для реалізації права на проходження альтернативної служби в умовах мобілізації, суди розцінюють притягнення вірян до відповідальності як посягання на фундаментальні свободи. Так, у справі № 363/4793/23 рішення ТЦК було визнано

неправомірним, оскільки “відсутність можливості скористатися правом на альтернативну службу є втручанням у свободу віросповідання” [14]. Аналогічно, суди анулюють штрафи у ситуаціях, коли неявка була спричинена вагомими обставинами, які були проігноровані на етапі ухвалення рішення.

На завершення цього аналізу варто констатувати, що “правове забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також його правоохоронний аспект, вимагають скрупульозного виважування між потребою у гарантуванні національної безпеки та збереженням засад правової держави” [2, с. 286]. Сучасна судова практика демонструє, що суди детально досліджують першопричини кожного інциденту, нагадуючи військовим управлінським структурам, що в центрі будь-якої процедури має залишатися особа з її правами та людською гідністю. Такий підхід гарантує, що воєнний стан зберігає статус правового режиму, а не перетворюється на період правового вакууму.

### **3.3. Проблеми розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за схожі діяння, та напрями вдосконалення.**

Питання відділення адміністративного покарання від кримінальної відповідальності у сфері мобілізаційних заходів - це заплутаний аспект правозастосування, де значення між дрібним проступком та серйозним злочином часто має незначна відмінність у процедурних деталях та суб'єктивній стороні діяння. Це ґрунтується на нерозривному зв'язку Кодексу України про адміністративні правопорушення [5] та Кримінального кодексу України [7], що підкріплюється спільними відсилками до спеціальних законів, які регламентують стан воєнного часу та мобілізацію. Адміністративні санкції, передбачені статтями 210 та 210-1 КУпАП, зазвичай стосуються порушень технічного плану, як-от невчасно подані дані чи ігнорування викликів для верифікації відомостей

або медичної комісії [16]. Натомість, кримінальна відповідальність за статтею 336 КК України настає переважно тоді, коли особа, яку визнано придатною до служби за результатами ВЛК, умисно не прибуває за мобілізаційним розпорядженням, що свідчить про ймовірний прямий намір повністю ухилитись від свого конституційного обов'язку [7].

Ключовою ознакою для розрізнення цих двох видів відповідальності є тип отриманого повістки та етап мобілізаційного процесу, якщо на початкових етапах ігнорування викликів небойового характеру зазвичай тягне за собою штрафи, то невиконання наказу про безпосереднє відправлення до військового підрозділу вже відкриває можливість для позбавлення волі. Варто відзначити, що зараз помітна тенденція до перекваліфікації проступку в злочин, прикладом є, постійне ігнорування призначених адміністративних штрафів може бути витлумачено владою як непрямий доказ стійкого бажання особи ухилитися від мобілізаційних заходів загалом. Ефективність такого розмежування частково нівелюється процесуальними помилками при оформленні документів службовими особами ТЦК та СП, оскільки скасування судом адміністративної постанови через порушення порядку повідомлення часто позбавляє ґрунту для подальшого кримінального переслідування.

Шляхи покращення правового регулювання полягають у подальшій цифровізації облікових процедур через систему реєстру “Оберіг”, що має на меті забезпечити прозоріший механізм сповіщення та мінімізувати суперечки щодо коректного вручення паперових документів [15]. Також є доцільним деталізувати законодавчі визначення, “щоб усунути термінологічну неясність, та запровадити заохочувальні механізми, які б дозволяли особам, що вчинили правопорушення вперше, спокутувати провину через виконання військового обов'язку, замість тривалого



ув'язнення” [23, с. 104]. “Тільки через встановлення чіткої та обґрунтованої межі між помилкою та злочином держава зможе підтримати рівновагу між оборонною потребою та збереженням засад правової держави” [23, с. 105].

## ВИСНОВКИ

Ретельний аналіз інституту адміністративної відповідальності за недотримання приписів воєнного стану дає змогу дійти висновку, що в умовах поточної збройної агресії цей правовий механізм перетворився із додаткового важеля підтримання ладу на вирішальний засіб гарантування національної стійкості та обороноздатності держави. Теоретичний та правовий розгляд показав, воєнний стан як специфічний режим створює унікальні умови для запровадження адміністративного примусу, де тимчасове обмеження певних конституційних прав та свобод обґрунтовується життєвою необхідністю оборони суверенітету. При цьому адміністративне право в особливий період набуває рис каральної потужності, оскільки фінансові стягнення за своїми розмірами стосовно особи фактично наближаються до кримінально-правових, що підкреслює надзвичайну суспільну небезпеку правопорушень у сфері захисту.

Правова сутність воєнно-адміністративних правопорушень, зокрема тих, що врегульовані статтями 210 та 210-1 КУпАП, вирізняється нечіткістю визначень та формальним складом, що перетворює адміністративну відповідальність на захисний бар'єр для усього масиву спеціального законодавства щодо мобілізаційної підготовки та військового обов'язку. Встановлено, що дієвість цих норм прямо залежить від якості вторинного регулювання, котрі наповнюють конкретним змістом диспозиції статей Кодексу. Однак значне розширення повноважень органів військового управління, зокрема ТЦК та СП, щодо спрощеного притягнення до відповідальності вимагає від держави бездоганного виконання процедур повідомлення, аби швидкість реагування не призвела до порушення фундаментального принципу законності.

Особливу вагу в дослідженні мав розгляд складу суб'єктів та суб'єктивної сторони правопорушень. Виділення специфічних суб'єктів,

серед яких посадові особи підприємств, дає змогу державі здійснювати контроль не лише індивідуальний, а й організаційний щодо мобілізаційних процесів. Впровадження цифрових технологій, зокрема реєстру “*Оберіг*”, слугує водночас інструментом посилення прозорості обліку та гуманістичним запобіжником, який уможлиблює уникнення необґрунтованого притягнення особи до відповідальності, якщо необхідні відомості вже є в інтегрованих державних базах. Це підтверджує тезу, що цифровізація є ключовою віссю розвитку адміністративного процесу, яка мінімізує бюрократичне навантаження та корупційні ризики.

Судова практика останніх років довела, що судова влада зберігає роль головного регулятора у взаєминах між державою та громадянином під час війни. Суди, керуючись засадами верховенства права та презумпцією невинуватості, активно скасовують ухвалені рішення у випадках, коли є помилки у процедурі, порушено принцип незворотності закону в часі або проігноровано право на альтернативну службу. Це свідчить про те, що воєнний стан в Україні функціонує у межах демократичних стандартів, де право на захист та неупереджений розгляд справи залишаються непорушними гарантіями навіть у найбільш складні часи.

Підсумовуючи, можна констатувати: подальше вдосконалення законодавчої бази має бути спрямоване на чітке розмежування адміністративних проступків та кримінальних діянь, узгодження термінології та зміцнення правових гарантій для добросовісних суб’єктів. Адміністративна відповідальність за недотримання правил воєнного стану мусить залишатися рухливим та справедливим механізмом, що забезпечує реалізацію конституційного обов'язку захисту Батьківщини, водночас зберігаючи засади правової держави та повагу до людської гідності.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2007. С. 544
2. Братковський В. М., Чорномаз О. Б. Правове регулювання мобілізаційної підготовки та мобілізації і його охорона за допомогою адміністративно-деліктних норм. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2025. Вип. 88, ч. 2. С. 286-290.
3. Відповідальність за ухилення від служби: Міноборони роз'яснило позицію щодо "ухилянтів". LIGA360. 2024. URL: <https://jurliga.ligazakon.net/news/243482/>. (дата звернення: 25.04.2026)
4. Військові адміністративні правопорушення за законодавством України : навч. посіб. / І. М. Коропатник та ін. Київ : Академія правотворчості, 2023. С. 25
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text> (дата звернення: 25.04.2026)
6. Конституція України Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 25.04.2026)
7. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.04.2026)
8. Науково-практичний коментар глави 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення (Військові адміністративні правопорушення) / Станом на 1 серпня 2025 р. / М. С. Туркот, С. В.

- Шмаленя, К. М. Саркісова; за ред. канд. юрид. наук, доцента М. С. Туркота. Київ: 2025. 320 с.
9. Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у справах щодо військової служби: прийняття на службу, проходження служби, звільнення зі служби. Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2019–2025 роки / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного адміністративного суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду. Київ, 2026. 40 с.  
URL:[https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad\\_KAS\\_VS\\_viiskova\\_slygba.pdf](https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad_KAS_VS_viiskova_slygba.pdf) (дата звернення: 25.04.2026)
  10. Остапенко О., Баїк О. (2023). Про воєнний стан як особливий вид адміністративно-правового режиму. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки". Т. 10. № 4(40). С. 134-142.
  11. Питання проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Акт, Журнал, Заява, Перелік, Довідка, Повідомлення, Список, Форма типового документа від 16.05.2024 № 560 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-п#Text> (дата звернення: 25.04.2026)
  12. Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів : постанова Кабінету Міністрів України від 30 груд. 2022 р. № 1487. Ст. 354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-п#Text> (дата звернення: 25.04.2026)
  13. Постанова Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі №320/28579/24 URL:

[https://protocol.ua/amp/ru/postanova\\_kas\\_vp\\_vid\\_21\\_05\\_2025\\_roku\\_u\\_spravi\\_320\\_28579\\_24/](https://protocol.ua/amp/ru/postanova_kas_vp_vid_21_05_2025_roku_u_spravi_320_28579_24/) (дата звернення: 25.04.2026)

- 14.Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 14.03.2024 у справі № 363/4793/23. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/115246826> (дата звернення: 25.04.2026)
- 15.Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 18.01.2024 у справі № 734/3807/23. URL:<https://opendatabot.ua/court/1163957803061247307494e8e8b460667f784b254> (дата звернення: 25.04.2026)
- 16.Правова система України в умовах воєнного стану :збірник наукових праць / за загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. - Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. - 540 с.
- 17.Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2232-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 25.04.2026)
- 18.Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за порушення правил військового обліку, Закон України від 09 трав. 2024 р. № 3696-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3696-20#Text> (дата звернення: 25.04.2026)
- 19.Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовт. 1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 25.04.2026)
- 20.Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28.

Ст. 250. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.04.2026)

21. Сіракузькі принципи, що стосуються обмежень і відхилень від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права : документ ООН E/CN.4/1985/4. 1984. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text) (дата звернення: 25.04.2026)

22. УЗАГАЛЬНЕННЯ Судової практики з питань забезпечення громадського порядку та безпеки, національної безпеки та оборони України URL: <https://court.gov.ua/storage/portal/sud4851/Узагальнення.pdf>

23. Церковник С. І. Теоретико-правовий аналіз дії права під час воєнного стану в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 2. С. 100-104.